אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית. [א] פי׳ בקונטרס כל האחריות נכסים על המקבל ושם לאותם במעות עליו וכל זמן שאין נותן לו מעותיו מוקצים השכר ואע״ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מוציאין חנווני למחלית שכר משום דמקבל עליה פלגא דהפסד וכל שכן הכא דמקבל עליה כל אחריות נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס ולפירושו לא הוי רבית זו אלא מדרבנן [א] שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד וקשה דמאי פריך בגמרא ממתניתין דהכא אמתני׳ דבכורות (דף טו. ושם: ד״ה אין) הא ע״כ ס״ל למקשה דמתניתין דבכורות בדלא קביל עליה נכרי אונסא וחולא מדפריך רבא אשינויא דאביי אי דקביל עליה אונסא וחולא לאן ברזל קרית ליה ואם כן על כרחך הוא רבית דרבנן ואפ״ה הוה אתי ליה שפיר הא דפטירי מן הבכורה משום כיון דלא נקיט מריה זחי ברשותיה קיימי כדאמר בהדיא האי טעמא בפ״ב דבכורות (שם) מקמי דרמינן עלה ממתני׳ דהכא וא״כ מאי קשיא ליה ממתניתין דהכא ועוד דפריך בגמרא ולפלוג ולימני בדידיה אבל קיבל עליה אונסא וחולא מקבלין הא עיקר מתניתין לא אתא אלא לאשמועי׳ דמן עכו״ס מקבלין כדפירש בקונטרס אבל בישראל דקביל עליה נותן אונסא וחולא דמקבלין לא אצטריך כלל דהא מריש [ב] שמעינן לה אבל מקבלין עגלים וסייחים וכו׳ ונראה כמו שפי׳ רבינו תם דמתני׳ דהכא אייר ברבית דאורייתא שפסק דמים על הלאן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קצוב בין יהיה שם שבח בין לא יהיה והיינו רבית קצוצה ותנא ההיא דחנווני שהוא רבית דרבנן והכא קמ״ל דהאי רבית דאורייתא הוא כדקתני מפני שהוא רבית כלומר רבית דאורייתא ואע״ג דקתני לעיל (דף סד:) לא ישכור הימנו בפחות מפני שהוא רבית והיינו רבית דרבנן לפר״ת שעושה נכייתא דבית כנכייתא [ג] דשדה התם אצטריך לאשמועינן דהוי רבית דרבנן דלא הוי כמו שאר משכנתא בנכייתא דשריא [ד] אבל האי מפני שהוא רבית דהכא אי לאו דאורייתא קאמר מאי קמ״ל וכפר״ת משמע בירושלמי [ה] דקאמר איזהו לאן ברזל היה לו ק׳ לאן ואמר ליה הרי עשויות לך בק׳ דינרים של זהב ולדות וחלב וגיזות שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואתה מעלה לי שכר סלע מכל אחת ואחת משלך באחריותה אסור משמע בהדיא ששם עליו הקרן והשבח והשתא מ״ש דאי לאו מתני׳ דהכא לא הוי קשה לן מתני׳ דבכורות אמאי פטורין דשפיר תשיבי ברשות הנכרי כיון דאי לא יהיב ליה זחי תפיס לבהמה ואי לא משכח בהמה תפיס לולד אע״פ שנותן לו מהם קצבה בכל שנה ולהכי לא נפקי ולדות אלמי מרשות נכרי כי יש לו בהן עדיין קצת קנין אבל משום דחשיב ליה במתני׳ דהכא רבית דאורייתא פריך שפיר דמ״כ יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה [ב] ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכורה לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי באמצע [ג] כדמפרש וחזיל ובכל דהוא יד נכרי באמצע פטור דלא קרינא ביה כל מקנך תזכר (שמות לד) דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל ופריך נמי שפיר לפלוג וליתני בדידיה אע״ג שכבר שמעינן לה מריש כמו כן מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס אינו חידוש וטפי אית לן לאיפלוגי בדידיה: **ואי לא משכח להבהמה תפיס לולד הוה ליה יד נכרי באמצע.** ואע״ת מ״ש מבהמת אלרוגה דחייבת בבכורה לגישנא קמא דרבא בפ״ק דפסחים (דף ו. ושם ד״ה התם) היכא דאלי ישראל לסלוקיה בזחי ה״ג אי יהיב ליה זחי לא תפיס לא לבהמה ולא לולדות וי״ל דהתם עיקר הבהמה של ישראל מתחילה אלא דאשועבדת לאלרוגה וכיון דאלי לסלוקי בזחי לא יצאת מרשות ישראל ולא חשיב יד נכרי באמצע אבל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי כל זמן שיש לו לנכרי כח זה דאי לא יהיב זחי תפיס לבהמה לא יצאת מרשות הנכרי ומקרי יד נכרי באמצע דלא נסתלק לגמרי:

תשיך לא סני דלאו הכי. אבל אי תשוך ניחא דלא סגי דלא תשוך דאסור להלוות לו בחנם כדאמר קרא (דברים ז) לא תחנם ועוד שאמר הכתוב להלוות להם ברבית [ד] וא״ת ומאי פריך מהאי קרא [ד] הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו כדאמרינן בסמוך וי״ל דהכי פריך מהאי קרא כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך [ה] לא היה להם לחכמים לאסור והא דדריש ליה מקרא דשלמה אע״ג דלא אסור אלא משום גזירה אפשר דשלמה גזר אי נמי שלמה דיבר ברבית דאורייתא ורבנן הוא דאסמכוה מילתייהו אקרא דידיה ומה שנהגו עתה להלוות לנכרים [ו] אור״ת משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל וקי״ל כאידך לישנא דמתני הא דרב הונא אבריתא דרב יוסף ולא אסרו מעולם רב נחמן ורב הונא רבית דנכרי ואפי׳ לישנא קמא יש להתיר לפי שיש עליו מס מלך ושרים והכל הוי כדי חיינו ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא ניתן ונתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן [ו] וא״ת כיון דרבית עכו״ס שרי לאידך לישנא למה לא חיה אותו שהלוה בריבית בתקנת בנקניה דורא דאמר בתרגום [ירושלמי] [ז] של והוה כד שלח פרעה וי״ל דשמא בני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהוזהרו על הגזל [ז] ואע״ג [ח] דרבית לא אתי מגזל (לעיל סא.) מ״מ כי היכי דדרשינן בפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף נו:) דבני נח מוזהרין על הגזל מכל עץ הגן ולא גזל ה״ה [ט] לרבית ואותלה ואם תאמר ואם כן מאי פריך תשיך לא סגי דלא תשיך דלמא אתי למימר אע״ג דהוזהרו על הרבית זה מזה שרי ליה לעכו״ס להלוות לישראל ברבית דאם היה אסור א״כ היה עובר ישראל משום לפני עור וי״ל דמלא תשיך לאחיך נפקא הא לנכרי

מתני׳ אין מקבלין לאן ברזל. כל אחריות הנכסים על המקבל ושם לאותם עליו במעות וכל זמן שאין נותן לו מעותיו מוקצין השכר. ואע״ג דמשנה יתירא היא דהא תנא ליה (לעיל דף סח.) אין מוציאין חנווני למחלית שכר משום דמקבל עליה פלגא דהפסד וכל שכן הכא דקיבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא אבל מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס: **מדעת העכו״ס.** מפרש בגמרא [ט]: **גמ׳ למימרא דסתם לאן ברזל ברשותא דמקבל קיימא.** ובאחריותו מדקתני [ט] שהוא רבית: **ולדות פטורין מן הבכורה.** לא מיבעיא אמהות דפטורות מן הבכורה שאם ילדה בכור אינו קדוש שהרי הן עצמן של נכרי והתורה אמרה בישראל [ו] ולא באחרים אלא אפילו ולדות שחייס של ישראל אותן המגיעין לחלק ישראל פטורין מן הבכורה כשיתעברו וילדו. אלמא ברשותא דנותן קיימי דאי באחריות דמקבל קיימי אמאי פטורין: **הא דקיבל עליה נכרי אונסא וחולא.** מתניתין דבכורות כגון דקיבל עליה אונסא וחולא ומתני׳ דהכא דלא קביל עליה אונסא וחולא: **אי דקיבל עליה נכרי אונסא וחולא לאן ברזל קרית ליה.** הלא הס פותחים אלו: **ועוד.** אי אית׳ דהיכא דקביל עליה אונסא וחולא קרית ליה לאן ברזל: **אדאני סיפא.** דמתני׳ אבל מקבלין לאן ברזל מן העכו״ס: **לפלוג וליתני בדידיה.** בישראל: **אידי ואידי דלא קביל עליה.** בעל הבהמות אונסא וחולא וברשותא דמקבל קיימי: **וגבי בכור היינו טעמא דפטורין מן הבכורה.** כיון דאי אתי נכרי תבע זחי כמו ששמעת עליו ולא יהיב ליה תפיס לה לבהמה הרי אשוה ולא משכח בהמה תפיס לולדות המגיעין לחלקו של ישראל: **הוה ליה יד נכרי באמצע.** יש לו כח בולדות הלכך אף הן פטורין מן הבכורה: **שבור מלא.** מלך פרס היה וגוטל ממון מישראל וחונן בהם דליס נכרים שהם דליס מן המלות: **אפי׳ רבית דעובד כוכבים.** שישראל נוטל מן העכו״ס יותר [ו] לטימיון: **מאי לאו אשון.** שמותר אתה ליקח הימנו שכר: **לא אשיך.** דוקא קאמר אתה תן לו רבית: **לא סגיא דלאו הכי.** וכי בא הכתוב לגזות עליו ליתן רבית לעכו״ס. דאילו להתיר קאמר פשיטא מהיכי תיתי ליה למיסרי: בכדי

[א] מקבלין צאן ברזל מישראל. אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית. פיר׳ כגון [בר ישראל שנתן להבירו ק׳ צאן בק׳ דינר, וכל הולדות והצמר והחלב יהיו חולקין למחצה לשליש או לרביע, עד שלש שנים הן חסר הן יתר, וב[אחרונה ...] אי זהו צאן ברזל, אמ׳ [לו הר]י הן עשוי[ו]ת לפניך למחצה לשליש ול[רביע במאה] של ז[הב], אסור. ואק[ש]ינן, למימ[ר]א דבר[ש]תא דמק[בל קימ[ה]. והתנ[ן ב]כו[ר]רות פר[ק שני (ש.), המקבל צ[אן] ב[רזל] מן הגו[י]ם וולדות פטורין מן הבכורה. ו[פריק], גוי אי לא פרע ליה ישראל זזויה תפיש לה לב[המ]ה, ואו לא משכח לבהמה [תפי]ש ליה לולד, והוה ליה [י]ד גוי באמצע, וכל יד גוי באמצע] פטורה מן הבכו[ר]ה. אבל יש׳ [או יקרא או זולא, ו]אפילו אם מתו, [בר]ש[ותא דמקבל הוא, ו]פ[ו]כ[ך א]סור [משום] ריבית. ל[ון מהן מן] [ה]נ[ו]ם ב[ר]ב[ית]. שנ׳ [לנכר] תשיך. ווו ששנינו [מלורי]ן אותן בריבית, אוקמ[ה ר׳] חייה

ט) [בכורות טז:], י) [לקמן עח.], יא) בכורות טז, יב) [לפנינו ולימני בדידיה כל״ל], יג) [לקמן עא:], יד) [במדבר ג], טו) [ברש״י ברי״ף נוסף: ממונו], טז) (לעיל סח.), יז) (עי׳ שם בתוס׳ ד״ה לא ישכור), יח) (לעיל סז:), יט) (דפדיקרן ה״ה), כ) בס״ל נוסף: כדי לתפרס, כא) ממקום: לנכרי תשיך, כב) דמלוה לתפרס, כג) [לפנינו ליתא בתרגום ירושלמי בריש בשלח אמנם ס״ה בתרגום יונתן ובילקו״ש יחזקאל לד׳ ועי׳ מהרצ״ח], כד) [צ״ל ה״ה ולא לרבית. מהר״ם כ״ה בתוס׳ הרא״ש],

תורה אור השלם

1 מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יִקְבָּצֶנּוּ: משלי כח ח
2 לָנֵכְרִי תַּשִׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
דברים כג כא

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ דלא קביל עליה מדה אונסא וחולא אבל קביל עליה מדה: (ב) רש״י ד״ה למימרא וכו׳ מדקתני מפני שהוא:

גליון הש״ס

גמ׳ דאפי׳ רבית דעכו״ם. עיין מכות דף כד ע״א:

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה אין. פיסק כו׳. נ״ב וכן פי׳ הרמב״ם (ועמ״ש רבינו ביו״ד ר״ס קע״ז):

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

קה א מיי׳ פ״ח מהל׳ מלוה ולוה הל׳ יב סמג לאוין קצ טוש״ע י״ד סי׳ קנז סעיף א:
קו ב מיי׳ שם פ״ה הלכה ה ועיין שם בהשגות ומ״מ ובכ״מ סמג שם טוש״ע י״ד סי׳ קנט סעיף א:
קז ג מיי׳ פ״ד מהל׳ מכירה הל׳ ד סמג עשין ריא טוש״ע י״ד סי׳ שכ סעיף ז:
קח ה מיי׳ שם הל׳ ג טוש״ע שם סעיף ג:
קט ו ז מיי׳ פ״ה מהל׳ מלוה ולוה הלכה כ סמג לאוין קצ טוש״ע י״ד סי׳ קנט סעיף א:

מוסף רש״י

צאן ברזל. עפקא שלמס מקבל מחבירו ומקבל אחריות שאם מתו ממנו לו ואם אבדו אבדו לו והשכר יתלוקו ויהיו לאן ברזל שקשה אצל בעליו ואינו פוחת אצלם (לעיל שם:). למימרא דברשותא דמקבל קיימא. דמקבל זחי הוא דאמיב ליה ואפי׳ דשקיל נותן אפי׳ ולדות בשכר המתנת מעות קא שקיל ליה, דאי ברשותיה דמריה קיימי אמאי ריבית הוא דברשותא דמריה אשבח ולדות (בבכורות טז:). המקבל צאן ברזל מן הנכרים. שאם לו עכו״ם בהמותיו דדמיה קלוקין ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים, בין מתו בין החלו, ואותן ולדות שיהיו להן עד אותו זמן יהיו מיניהם (בבכורות טז:). ולדות פטורין מן הבכורה. ולדותיהן של אותן לאן כחל כשיגדלו ויבכרו יפטרו מן הבכורה, וטעמא מפרש בגמ׳ דכיון דאי לא יהיב ליה זחי לעובד כוכבים תפיס בהמה ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות, אישתכח דשיכיח יד עכו״ם באמצע (שם טז:). אי דקביל עליה מרה אונסא וחולא צאן ברזל קריינא ליה. בתמיה הא לאן כחל לא הוי אלא מקבל עליו המקבל אונסא דלהכי קרינא ליה כחל קשה ואינו נפתח כך זה הנותן לא יפחות מדמיו (שם). וגבי בכורות היינו טעם דולדות פטורין מן הבכורה. לא משום דהוי ברשותו של עובד כוכבים אלא משום דמשכון הוי גניבה (שם). וכל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה. שנאמר לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים (פסחים ו.). אלא דאפי׳ ריבית דעובד כוכבים. כדי שלא ישמוח ויצא להלוות לישראל בריבית (מכות כד.) לעבור עליו בעשה ולא תעשה. לנכרי תשיך ולא לאחיך לאו הבא מכלל עשה עשה וכו׳ (דברים כג כא).

מוסף תוספות

א. דודאי רבית מה״ת לא הוי, דשמא לא יהיה בהם שום ריוח, אבל מ״מ הוי רבית דרבנן. ר״פ. ב. דאי קיימי עדיין ברשות בעלים לא הוי רבית דאורייתא. תוס׳ הרא״ש. ג. מכח שבעוד שיש לו. תוס׳ בכורות טז: ד״ה אין. ד. איה״נ דמדאורייתא שרי. ר״פ. ה. ברבית. תוס׳ הרא״ש. ו. שאם היינו

עוסקים בסחורה, כמו״כ צריך ליקח מהם ולמכור להם. מיוחס לריטב״א. אבל במקומות שהיו רוב ישראל ביחוד שיכולין להשתכר זמ״ז שייך לאסור רבית של נכרי שמא ילמוד ממעשיו. תוס׳ הרא״ש. ז. דדמי קצת רבית לגזל כדאמרי׳ בריש פרקין למ״ל דכ׳ רחמנא לאו בגזל לאו ברבית. תוס׳ הרא״ש. ח. דאסיקנא. תוס׳ הרא״ש.

בכדי חייו רבינא אמר [א]הכא בתלמידי חכמים עסקינן טעמא מאי גזור רבנן [ב]שמא ילמוד ממעשיו וכיון דתלמיד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו איכא דמתני לה להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף [1]אם כסף תלוה את עמי את העני עמך [2]עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם ענייך ועניי עירך ענייך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם תניא אמר ר' יוסי [3]בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית [ג]אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר [2]כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת [ד]שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והללו מתמוטטין ואינן עולין [ג][3]למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע תניא רבי אומר גר צדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית איני יודע מה הוא גר צדק האמור לענין מכירה דכתיב [4]וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך [ד]ולא לך אלא לגר שנא' [5]לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנא' [5]לגר [ה] תושב [ו]משפחת גר זה הנכרי כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה [ז] אמר מר ולא לך אלא לגר שנא' לגר למימרא דגר קני עבד עברי ורמינהי [6] [ח]אין הגר נקנה בעבד עברי [ו]ואין אשה וגר קונין עבד עברי גר לא נקנה בעבד עברי [6]ושב אל משפחתו בעינן והא ליכא [ט] ואין אשה וגר קונין עבד עברי אשה לאו אורח ארעא גר נמי גמירי דמקני קני דלא מקני לא קני אמר רב נחמן בר יצחק אינו קונה ודינו כישראל אבל קונה ודינו כנכרי דתניא [ט]הנרצע [ח]והנמכר לנכרי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר ואין אשה וגר קונין עבד עברי נימא דלא כרבן שמעון בן גמליאל דתניא [ט]אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים רבן שמעון בן גמליאל אומר אף קונה את העבדים אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל ולא קשיא כאן בעבד עברי כאן בעבד כנעני עבד עברי צניע לה עבד כנעני פריץ לה אלא הא [ט]דתני רב יוסף 'ארמלתא לא תרבי כלבא [ט]ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמסרית בה מירתתא אמרי כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה אמרי אנשי משום אומצא דשדיא ליה הוא דמסריך גר תושב האמור לענין רבית מאי היא [ט]דכתיב [7]וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהי [ט]לוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישראל תנו רבנן אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב

ערב

לנכרי שרי ועי"ל דבני נח לא הוזהרו מן הרבית והכא גברא דלא קים בבקעת דורא זה לא היה עוגב שלא היה שעת תחיית כל המתים ולא נענש זה יותר משאר מתים שלא חיו באותה שעה אלא חביריו זכו בשביל שנזהרו מן הרבית אע"פ שלא נצטוו כמו שקיימו אבותיו את התורה אע"פ שלא ניתן להם:

אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. כתוב בתשובות הגאונים בשם רב לדוק גאון יורד עמו לחייו רשאי לשרוף שליש תבואתו ותימה גדול מנין לו זה:

הא חזינן דלא עבדי הכי ומתמוטטים. וא"ת דלמא משום שאר עבירות הכתובים באותו פסוק ושוחד על נקי לא לקח וי"ל דפריך דחזינן לדיקים גמורים נמי מתמוטטין א"נ לר"ע פריך דדריש בסוף מכות (דף כד. ע"ש) עושה אלה עושה אחת מכל אלה לא ימוט:

או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. וא"ת למ"ל למכתב בתר עקר משפחת גר דהיינו נכרי כיון דנמכר לעבודת כוכבים א"כ נמכר לנכרי וי"ל דה"א לעבודת כוכבים של ישראל כגון פסלו של מיכה א"נ מי לאו דכתיב משפחת גר ה"א דעקר היינו נכרי אבל אין לתרץ דאצטריך משום גאולת קרובים דמגר תושב נפיק כ"ש נכרי:

אינו עובד לא את הבן ולא את הבת. אגב בן נקט בת דאפילו נמכר לישראל אינו עובד את הבת: **לא** תרבי כלבא. משום לזות שפתים בעלמא לפי שהולך אחריה [ט] שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה וגם אין אסור להתייחד:

מצאו

[ג] [ע"ירובין סב.:], [ד] קידושין מא.], [ה] ברכות ז: [ע"ש] מגילה ו:, [ו] קידושין כ. ב"ק קיג: [ערכין ל:], [ז] [בכתב"י ובספרא איתא: גר זה גר צדק תושב זה גר אוכל נבילות. וע"ע מהרש"ל ומהר"ם], [ח] [ימנות מו.], [ט] [לפי שסופן של עבודת כוכבים ליעקר דריש הכי. תוס' ערכין ל:], [י] [בכמה כת"י איתא: משפחתו אמר רחמנא יצא גר שאין לו משפחה], [יא] קדושין יח:, [יב] ע"ז כב:, [יג] [לעיל ע:], [יד] [עי' לקמן דף עה. רש"י ד"ה למיסרך וע"ע מהרם שי"ף], [טו] [ברש"ברי"ף איתא: לישראל], [טז] [ויקרא כה], [יז] [בדפו"ר יוודע], [יח] [כלאים] קדושין כב.],

תורה אור השלם

1 אם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לּוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא תָשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ:
שמות כב כד

2 כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם:
תהלים טו ה

3 שְׁהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת רָע וְהַבִּיט אֶל עָמָל לֹא תוּכַל לְמָה תַבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ:
חבקוק א יג

4 וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:
ויקרא כה לט

5 וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:
ויקרא כה מז

6 וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:
ויקרא כה מא

7 וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ:
ויקרא כה לה-לו

גליון הש"ס

גמ' אין הגר נקנה בע"ע. עיין ב"ב דף י"ג ע"ב בכש"י ד"ה ב"ג ובתוס' שם ד"ה טיפים וע"ע. ועיין גיטין דף מ"ח ע"א תוס' ד"ה לשם: שם דכתיב וכי ימוך. עיין לקמן דף קיא ע"ב תוס' ד"ה מגבן:

רבינו חננאל

[ב]כדי חייו. אבל תרבית ממון אסו[ר]. כד[כת"] מרבה הונו בנשך ותרבית [ר]ג'. [ג] ואמ' רבינא בתלמ' חכמי' דלא גמיר ממעשיו כול'. אין נר [נק]נה בעבד עברי, דבענן ושב אל משפחתו [והא] ליכא. ואין אשה וגר קונין עבד עברי. דאסיקנה אין גר קונה עבד עברי [ו]דינו כיש', אלא קונה עבד עברי ודינו כגר. אין אשה קונה עבד עברי. נימא דלא כרבן שמע' בן ג[מ]ליאל, דתניא אשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים. רב[ן] שמע' בן גמל' אר' אף קונה עבדים. ומפרקי, אפילו תימא כרבן שמע' בן גמליאל, דלא התיר רבן שמע' בן גמל' אלא בעבד כנעני דכיון דפריץ לה לא [א]תא למעבד איסורא בהדיה, א[ב]ל עבד [עברי דצ]ניע לה אפילו רבן שמע' בן ג[מ]ל' אמ[ר]. [נר תושב] האמור ל[ענין] ריבית, כ[לומ'] שמותר ליש' [ליקח מגר] תוש[ב ר]בית, איני יודע מהו, שנ' וכי ימוך אחיך ומ[ט]ה ידו עמך [והחז]קת בו גר ותושב וג', אל תקח מאתו נשך ותר'. הנה אסרה התורה, ו[ה]איך שנינו במשנת[ינו לרי]ן מהן ומלוין[ן] אות[ן וכן] בגר תושב. ופרקינן, מי כת' אל תקנ[ח מאתם, מאתו] כת', מיש' בל[בד], אבל גר תושב ו[חי עמך כת' ... ... ולע]ולם ריבית [בהלוא]ה [מותר]. תנו ר[ב', אל [תקח מא]תו, לקיחת רי[בית מ]יש' הוא דאסיר, אבל [את]ה נעשה לו ערב

ק' א מיי' פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ב סמג לאוין קצ טוש"ע י"ד סי' קטו סעיף ג:

קיא ב מיי' שם הל' ז ובמגיד לאוין קצב טוש"ע מ"מ סי' לז סעיף ג:

קיב ג מיי' פ"ד שם הלכה ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קס סעיף ב:

קיג ד טוש"ע שם:

קיד ה ו מיי' פ"ג מהלכות עבדים הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רסו סעיף יט:

קטו ז מיי' שם פ"ג הלכה ז סמג עשין פג:

קטז ח מיי' שם פ"ג הל' יב סמג שם:

ט [מיי' פ"ט מהל' עבדים הל' ו טוש"ע י"ד סי' רסו סעיף יט]:

קיז י מיי' פכ"ג מהל' מיאסורי ביאה הל' טז סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' סב סעיף יח:

קיח כ מיי' שם ועיין בהשגות וכמ"מ טוש"ע שם סעיף יח:

מוסף רש"י

עמי ונכרי עמי קודם. חח משמעו אם כסף תלוה את עמי תלוה קודם לעובד כוכבים ולאחר עמעמי את העני ולאחר עני זה שעמך (שמות כב: כד). אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. מוחר לשנאתו ואף לנעצו פרנסתו ולירד לאומנתו (קדושין כח.). ולא לך אלא לגר. בקדושין (כ.) הוא ובערכין (ל:) כתב קשה אבקה של אבעיתא, אדם שנושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר את עצמו, שנאמר ונמכר לך ולא לך וגו' (ב"ק קיג:). שנאמר לגר. פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' (קדושין כ.). זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. לאחוב עניה ואחר לרבה ולא לשם אלוהות (שם כ:). לא את הבן ולא את הבת. אם אין לו בן (קדושין יז:). ארמלתא לא תרבי כלבא. שמא תתאוה ותרביענו עליה (ע"ז כב:). אלא כלבא. הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מילתא דאשה (שם). אמרי. לא דומי כלבא לשאר בהמה (שם). ולא תשרי בר בי רב באושפיזא. דאגב דצניע לא מיקרתא שיולא קול אם מיבעל לו (שם). כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה. כל שעתא, לא מילתא דאבבה אי מסריך בתרתי מימר אמרי אינשי אומצא הוא דשדיא ליה. אומצא מעט בשר (שם).

ערב

ערב

ה) וכתב האור זרוע אלפי ר"מ אף רבינא שאוקמיה בתלמיד חכם לא התיר אלא כדי חייו.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מצאו ישראל אחר אמר לו תנם לי ואני אעלה לך כו'. ותמה מאי מיירי ומאי אעלה לך אפילו אמר מאי אעלה לנכרי אסור דלא שרי אלא בהעמידו אצל נכרי כיון דמלוה מעותיו לחבירו כדי שיפרע לנכרי רבית בשבילו פשיטא דהוי רבית דאפילו לא היה המלוה חייב לנכרי רבית כיון דמשכר הלוואה נותן לנכרי הרבית ע"פ המלוה הרי הוא [ב]כנותן למלוה עצמו מדין ערב כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב בפ"ק דקדושין (דף ז.)[א] וכן קשה בסיפא[ב] וי"ל דנקט לך משום העמידו לאשמועינן דישא דאפילו מקבל ישראל רבית שרי כיון שמקבלו בשביל נכרי[ג] וכן בסיפא כשהעמידו אצל ישראל אסור אפילו מקבל הנכרי רבית[ד]: **בשלמא סיפא לחומרא.** תימה אמאי לא הוי רבית גמור כשהעמידו אצל ישראל אפילו מקבל הנכרי רבית שהרי נעשה ישראל שני שלוחו של ראשון לקבל חובו מידו של נכרי[ה] וי"ל דאפילו שיוכל לזכות לחבירו במליאה הכא אין קבלתו מן הנכרי זוכה לישראל חבירו דנהי אם היה נכרי מפקיר מעותיו היה יכול לזכות לחבירו השתא מיהא שהנכרי אינו מפקירן אלא בא לזכות מעותיו למלוה על ידי זה הלוה אין לו כח לזכות שאם כן היה ישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעותיו של ישראל[ו] ואין שליחות לנכרי וה"ל להיות מותר אפי' העמידו אצל ישראל אי לאו דלחומרא אמרינן דיש שליחות לנכרי אלא דישא דאמרינן אין שליחות לנכרי כשנתנם ע"ג קרקע והוי עדיין שלו כשנטלם ישראל שני מכל מקום כשפורע לנכרי רבית אינו בשביל ישראל ראשון שהרי כבר פטרו הנכרי[ז] אבל כשלא הניחם ע"ג קרקע אלא אמר תן לפלוני ישראל והפטר ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית היה אסור אע"פ שעתה נמי אינו פורע לו[ח] רבית לפטור את הראשון שהרי כבר פטרו הנכרי מכל מקום כיון שקבל המעות מיד ישראל הראשון שהיה עד עתה המעות באחריותו נראה כנותן לו רבית אע"פ שאינו מתנה עמו אלא הנכרי:

בגון שנשא ונתן ביד. אומר רבינו תם דהשתא תו לא אמרינן סיפא לחומרא כדהוה אמרינן מעיקרא אלא מיירי נמי כגון שנטל ונתן ביד שקיבל ישראל המעות מן הנכרי ונתנם לחבירו וקמ"ל דלא אמרינן אדעתא דנכרי גמר ומקני ליה[ט] וה"נ איכא בשאלמא בס"פ הרבעה אחין (יבמות דף לד.) דלא קאמי[י] גבי בשאלמא כולהו משכחת להו דשוו שליח ומתוך פ"ה ור"ח משמע דלעולם סיפא לחומרא[יא] כתוב בירושלמי (ה"ה) ישראל שמנהו נכרי אפוטרופוס או סנטר מותר בגזות ממנו ברבית ונכרי שמנהו ישראל אפוטרופוס או סנטר לגזות ממנו ברבית מעותיו של נכרי שמופקדין ביד ישראל אסור בגזות ממנו ברבית מעותיו של ישראל שמופקדין ביד נכרי מותר לגזות ממנו ברבית זה הכלל כל שהוא באחריות ישראל אסור באחריות נכרי מותר ובאשובה אחת כתב רבינו תם דהיתר גמור הוא כהאי גוונא שישלח ישראל הלוה משכנותיו על ידי נכרי או על ידי עבדו[יב] והמלוה יקבל משכנותיו מיד נכרי ויתן[י] המעות לנכרי או אפי' לישראל אך שיאמר המלוה אני (א) מלוה לך בשביל הנכרי ולא יהא סומך המלוה כלל כ"א על המשכנותיו והלוה הוא מסולק מן המשכון שהרי אם אבד אין לו דין ודברים עם המלוה שהרי לא קבלו אלא מיד נכרי [ב] ומותר לישראל להיות ערב בשביל נכרי דישראל המלוה לא בתר ערבא אזיל אלא בתר לוה אזיל ואי לא יפרע הנכרי יפרע הערב הקרן והרבית דהשתא הוא דמוחזק לנכרי:

ערב למאן אילימא ערב לישראל והא תנן [ו]אלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה הערב והעדים אלא לנכרי [א]וכיון דדיניה דנכרי דאזיל בתר ערבא איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא אמר רב ששת [ב]שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אי קיבל עליו לדון בדיני ישראל רבית נמי לא לשקול אמר רב ששת שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו: מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי כו': תנו רבנן מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי אבל לא מדעת ישראל כיצד [ג]ישראל שלוה מעות מן הנכרי ברבית וביקש להחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך בדרך שאתה מעלה לו אסור ואם העמידו אצל נכרי מותר וכן [ד]נכרי שלוה מעות מישראל ברבית וביקש להחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך בדרך שאתה מעלה לו מותר ואם העמידו אצל ישראל אסור בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא כיון דאין שליחות לנכרי איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן [ה]כגון דאמר ליה הניחם [ו]על גבי קרקע והיפטר אי הכי מאי למימרא אלא אמר רב פפא [ז]כגון שנטל ונתן ביד ואכתי מאי למימרא מהו דתימא נכרי גופיה כי עביד אדעתא דישראל קא גמיר ויהיב קמ"ל רב אשי אמר כי אמרינן אין שליחות לנכרי הני מילי בתרומה אבל בכל התורה כולה יש שליחות לנכרי והא דרב אשי [ח]ברותא היא מאי שנא תרומה דלא דכתיב [ט]אתם גם אתם [י]מה [יא]אתם בני ברית אף שלוחכם נמי בני ברית [יב]שליחות דכל התורה כולה נמי מתרומה גמרינן לה אלא דרב אשי ברותא היא איכא דאמרי אמר רב אשי כי אמרינן אין שליחות לנכרי הני מילי אינהו לדידן אבל אנן לדידהו הוינא להו שליח והא דרב אשי ברותא היא מ"ש אינהו לדידן דלא דכתיב אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית [יג]אף שלוחכם בני ברית אנן לדידהו נמי מה אתם בני ברית קאמר אלא הא דרב אשי ברותא היא רבינא אמר נהי דשליחות לנכרי לית ליה זכיה [יד]מדרבנן אית ליה מידי דהוי אקטן קטן לאו אף על גב [יה]דלית ליה שליחות אית

ערב למאן. מי הוא המלוה שאני מותר לעשות לו ערב: **אלו עוברין.** משום לא תשימון (שמות כב): **והא כיון דנכרי בתר ערבא אזיל.** אינו מובטח אלא את הערב: **הוא ניהו דשקיל רביתא.** ערב זה הלוה [ט] מן הנכרי וחזר והלוה לישראל: **דדיני ישראל.** [א] יתבע מן הלוה תחלה וכשלא ימצא אלא יגבה מן הערב והשתא אין הערב לוה מתחילה הלכך כי פרע לנכרי הסיא שעתא הוא דאחפיה לחבריה ומאי דמוזיף ליה שקיל מיניה: **אסור.** דהוא ניהו דקא מוזיף ליה ברבית: **ואם העמידו אצל נכרי.** אע"פ שישראל נותנו לחבירו במלות הנכרי: **מותר.** דשלוחו הוא: **ואם העמידו אצל ישראל אסור.** ואף על פי שקיבלם זה מיד נכרי משום דנכרי שליח של ישראל ושלוחו של אדם כמותו: **בשלמא סיפא.** דקתני אם העמידו אצל ישראל אסור דמשמע שנכרי זה חשוב שלוחו של ישראל חומרא דרבנן הוא למיסר. דהא דק"ל דשלוחו של אדם כמותו בשולח ישראל ושליח ישראל נאמר דמתרומה גמרינן בפרק שני דקדושין (דף מא:) אתם גם אתם[ו] לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית: **אלא רישא.** דקתני אם העמידו אצל נכרי מותר: **כיון דאין פורס שליחות לנכרי.** וישראל מישראל קיבלם הוא ניהו דשקיל רבית: **דאמר לו נכרי.** לישראל ראשון: **הניחם על גבי קרקע והפטר.** וכן עשה ומשם נטלם ישראל שני: **כגון שנשא ונתן הנכרי ביד.** וקבלם מן הראשון ונתנם לשני: **אדעתא דידיה דישראל.** שהרי הוא הביאו אצלו והוי נכרי שלוחו ונחמיר מדרבנן למיסר כדמחמרינן בסיפא: **שליחות דכל התורה כולה.** שיהא שלוחו כמותו: **מתרומה גמרינן לה.** בקדושין[ו]: **אבל אנן לדידהו.** כגון רישא דברייתא הוי שליח וסיפא לחומרא כדאמרן: **אנן לדידהו נמי.** מה אתם בני ברית ואתם הייתם שולחים לא נאמרה שליחות אלא בשולח ישראל ושליח ישראל. מאן דגריס הכא אף שלוחכם בני ברית משמע: **זכיה מדרבנן אית ליה.** שיהא ישראל זוכה לנורך נכרי הלך הוה ישראל זוכה ליה מדרבנן בהלואה זו מישראל[ח]: **שני:** קטן לית ליה שליחות דכי כתב שליחות בגדול כתב ברשות לתרוס שיהא הקדשו הקדש וליבורו חל דגבי הקדשות ונדרים אינו כתיב[ט] וגבי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וגו' (שמות כה): **אית**

מסורת הש"ס

ח) נקמן עה:, ב) כ"מ בדומתא [ועי' מ"ש לעיל ט. בשם הערוך], ג) קידושין מא: [ניטין כג:], ד) [שיטי' ג' בתוס' כתובות יח. ד"ה מטמילין וע"ע בתוס' סנהדרין סח: ד"ה קטן, הא גורסים מדרבנן], ה) [צ"ל כאילו לוה. רש"ש], ו) [במדבר יח], ז) [דף מא:], ח) ג' כ"מ לראשון, ט) [ויקרא כז במדבר ל], י) כ"מ לפרות המשכנות לנכרי אי אפילו לישראל אך שיאמר למלוה אני פורע בשביל הנכרי כו'. רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כגון וכו' שיאמר המלוה אני פורע לך בשביל:

גליון הש"ם

גמ' ע"ג קרקע והפטר. עיין לקמן דף קיב ע"א תוס' ד"ה מחר: תוס' ד"ה מצאו וכו' בגזות למלוה עצמו. עיין לעיל דף מ ע"ב תוס' ד"ה לפפק:

רבינו חננאל

מ... .עולם אסור. מתני'. [מ]לוה יש' מעותיו של נכ[ו]ר מדעת הנכרי, אבל לא מדעת יש'. תנו רב', יש' (מלוה) [שלוה] מעות ברבית מן הגוי וביקש להחזירן לו, מצאו יש' אחר ואמ' לו תנם לי ואני אנ[עלה] לך בדרך שאתה מעלה לגוי, אסור. ואם הנ[מידו] אצל הגוי [מ]זותר. ואוקימנה בשנטל הגוי מעות שלו בעצמו ונתנן ליש' אחר בידו. תשלום הבריתא, וכן גוי [ש]לוה מיש' בריבית וביקש להחזירם לו, ואמ' לו יש' תנם לי ואני אעלה לך בדרך שאתה מעלה לו, מותר. ו) ואוקימנה אע"פ שלא נטל [מידו] ונתן בידו, אלא העמידו אצלו בלבד אסור. ואע"פ שאין שליחת לגוי, אסור לחומרא ז). והני לישאני ... ז) הכי אמר מר רב שלם גאון, ישראל משומד אין לורין ממנו ואין מלרין לו ברבית, הואיל וכי קדיש לו בת ישראל קידושיו קידושין ולא משתריא מניה אלא בגט, ולגבי גט יהיב לאיתתיה ופטר לה, ולגבי אחיו שמת חליץ לה, והואיל והרי הוא כישראל לגבי קידושין וגט וחליצה, דאמר שמא יתחרט ויעשה תשובה, לפיכך אסור, ורחמנא אמר לא תשיך לאחיך, הילכך אסור.

ז) תסר 'יאם העמידו אצל ישראל אסור'. ב) ראה תוספות ד"ה כגון. ג) יש להגליס ע"פ המובא בהגהות מרדכי סי' תלנו: וכן פיכ רבנו מנמלו וכתי לישנא דרבינא וכ"ב אמר לימנהו דהא נלמו ומיטלו.

עין משפט נר מצוה

קיט א ב מיי' פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קלג טוש"ע י"ד סי' קע סעיף ח:

קב ג מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ח:

קבא ד מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ו:

קבב ה ו מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ח (ב ג):

קבג ז מיי' פ"ד מהל' תרומות הלכה ח:

קבד ח ט מיי' פ"ב מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ח טוש"ע חו"מ סי' קפח סעיף ח:

קבה י מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף ב:

תורה אור השלם

1 כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם תְּרוּמַת יְיָ מִכֹּל מַעַשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת יְיָ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

במדבר יח כח

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לזון בדיני ישראל יתבע כו'. נ"ב וכ"ד ש"מ, והרשב"ם כתב דאינו אסור אלא בערב שלוף דון שאין דינו עם הלוה כלל. מ"מ (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' ק"ע ס"ק ב' ה'): [ב] תוס' סד"ה כגון. ומותר לישראל כו'. נ"ב הרא"ש מולק ע"ז וע' רא"ש:

מוסף רש"י

אתם גם אתם. כן תרימו גם אתם וכאי גם יתרומ הוא ולהכי כתב גם לרבויי שליח משום דבעי לאקושי למשלחו לגמיתא דעכו"ם פסול (קדושין מא:).

מוסף תוספות

א. וכ"ש הכא שנותן לעובד כוכבים לפרוע את שהוא חייב, דכנותנו למלוה עצמו. הגהות מרדכי. ב. דקתני תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר, אפי' אעלה לו נמי שרי דהא לא אסר אלא בהעמידו אצל ישראל. תוס' הרא"ש. ג. שאינו רק נפקד שלו ואי תנא ואני אעלה לעכו"ם א"כ פשיטא דמותר כי העמידו אצל עכו"ם כי העכו"ם נתנן והוא מקבלן. הגהות מרדכי. ד. כיון דמקבל בשביל הישראל. כ"פ. ה. ונפטר הנכרי ונעשה הראשון בעל חובו של שני. תוס' הרא"ש. ו. כדי שיפטר הוא בקבלתו. תוס' הרא"ש. ז. כשהניחם ע"ג קרקע, ואין כאן רבית. תוס' הרא"ש. ח. הלוה השני. תוס' הרא"ש. ט. ואם לא נטל ונתן ביד מותר, שאין שליחות לגוי אפי' לחומרא. רמב"ן. י. לבסוף. תוס' הרא"ש.

דנדחית זאת הסברא לגמרי. הגהות מרדכי. יא. דאמרי' יש שליחות לגוי לחומרא. ריטב"א. יב. לגזות מעות ברבית מישראל. לא"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

איה ליה זכיה. דתנן זכין לקטן בפרק מי שמת (ב"ב דף קנ:): **וזקפן עליו במלוה.** לאחר זמן מישב עמו על הרבית וזקף הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני: **וגובה את הרבית.** דמשעת זקיפה הוי כגבוי: **כיון דך וכיון דך.** אסיפא פליג וטעמא כדמפרש ואזיל שלא יאמרו כו': **שטר שיש בו רבית.** שכתוב בו פלוני לוה מפלוני מנה ברבית כך וכך לזמן פלוני: **המוקדמין.** למלוה: **פסולין.** דבעי למיטרף לקוחות מזמן הכתוב בו ועדיין לא הלוה ושטר הלקוחות קודם למלוה וזה מוציא שטרו והוא קודם והוא שקר: **פסולים.** ואינו טורף מן המשועבדין ואפי' מן המאוחר למלוה: **ר"מ היא.** דקנים היתירא אטו איסורא: **שמא יגבה מן זמן ראשון.** דאיכא דלא מסיק אדעתיה לדקדק כל כך בזמן הלואה לומר למלוה שטרך מוקדם ומקחי קדם להלואתך: **פרדיסא.** כרם: **בגינתא.** אטמין: **ואמינא לקוחה היא בידי.** ואבד שטר המכירה ואבא מכח חזקה של ג' שנים דכולי האי לא מצינא למיזהר בשטרא: **אזל.** בעל הכרם: **אקנייה.** במתנה בעדים: **לבנו קטן.** כדי שלא תהא מכירתו מכירה שכשיוציא שטר מכירתו זה יוציא שטר מתנתו ולא גילה הדבר: **זוזי.** מעות שהוא תובע ממנו שמוציא עליו שטר שמכרת לי כרם שאין שלך וקבלת מעותיי וכתבת לי אחריות: **למלוה בשטר דמו.** דהא כתב ליה אחריות: מודה

אית ליה זכיה מדרבנן הכא נמי לא שנא ולא היא [6] **ישראל אתי לכלל שליחות** [ב]**עכו"ם לא אתי לכלל שליחות תנו רבנן** [ג]**ישראל שלוה מעות מן הנכרי ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הרבית ואם לאחר שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית וכן נכרי שלוה מעות מישראל ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הרבית אם משנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית רבי יוסי אומר** [ד]**נכרי שלוה מעות מישראל ברבית בין כך ובין כך גובה את הקרן וגובה את הרבית אמר רבא אמר רב חסדא אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי אמר רבא מאי טעמא דרבי יוסי** [ה]**כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה תנו רבנן** [ו]**שטר שכתוב בו רבית** [ז] **קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי רבי מאיר וחכמים אומרים** [ח]**גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית במאי קמיפלגי רבי מאיר סבר קנסינן התירא משום איסורא ורבנן סברי לא קנסינן התירא משום איסורא** [ט]**תנן התם שטרי** [י]**חוב המוקדמין פסולין** [ח]**והמאוחרין כשרין מוקדמין אמאי פסולין נהי דלא גבו מזמן ראשון ניגבו מזמן שני אמר ר' שמעון בן לקיש במחלוקת שנויה ור"מ היא ורבי יוחנן אמר אפי' תימא רבנן** [יא]**גזירה שמא יגבה מזמן ראשון** [יב]**דמשכין ליה פרדיסא לחבריה** [יג] **אכלה תלת שני א"ל אי מזבנית לה ניהלי מוטב ואי לא כבישנא לה לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי אזל קם אקנייה לבנו קטן והדר זבנה ניהליה** [יד]**זבינו ודאי לא הוי זביני זוזי כמלוה בשטר דמו וגובה מנכסים משועבדים או דילמא** [טו]**כמלוה ע"פ דמו ואינו גובה מנכסים משועבדים אמר אביי ולאו היינו דרבי אסי דאמר ר' אסי**

מודה

שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואין גובה לא את הקרן ולא את הרבית. פריב"ם דאין [א] גובה ממשעבדי אבל מבני חרי גבי ע"פ אותו השטר דעדיים אינם פסולים דאינם עדי מתם דאין מרוחיים כלום בדבר וקשה דתניא בתוספתא [פ"ה] דמכלתין המולא שטר שיש בו רבית יקרענו בא לב"ד יקרעוהו והשתא אי גבי ביה מבני חרי אמאי יקרעוהו ימתינו עד שיגבה בו קודם וי"ל שאסור להשהותו מיהו נראה דר"מ קנים לגמרי ולא גבי ביה כלל כמו שטרי חוב המוקדמים דמוקמינן בסמוך כר"מ ואף על גב שגם שם פי' בקונטרס דאין פסולין אלא לגבות ממשעבדי אין נראה דפסולין משמע דלא גבי ביה כלל והא דפריך נהי דלא גבי מזמן ראשון ליגבי מזמן שני הוה מצי למימר נמי נהי דלא גבי ממשעבדי ניגבי מבני חרי אלא רבותא פריך דאפי' ממשעבדי ניגבי מזמן שני ובסמוך דפריך לעובדא דפרדיסא אלא הא דאמר רבי יוחנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון נימא דלא ניתן ליכתב ולא משני משום דטעמא דלא ניתן ליכתב לא מהני אלא דלא גבי ממשעבדי משום דס"ל דודאי מהני לפוסלו לגמרי ולא גבי ביה כלל והא דלא מיבעיא ליה [ב] אלא אי גבי ממשעבדי אבל מבני חרי פשיטא ליה דגבי אף על גב דלא ניתן להיכתב התם הוא דפשיטא ליה דגבי [ג] היינו [ג] משום שהמוכר היה מודה לזוקף שלא פרע [ד] ועוד נראה דאפי' יש עדים אחרים או שחייב מודה אפ"ה קנים ר"מ [ה] דהכי משמע דאין גובה קרן דומיא דרבית [ו] ובתוספתא (שם) נמי משמע דאפילו במלוה על פה קנים דקתני המלוה את חבירו ברבית ובא לפני ב"ד קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית שהיה ר"מ אומר שטר שיש בו רבית כו' ובפ' המניח (ב"ק דף ל:) נמי מדמיין להוה דקנסו גופן משום שבחן דמפסיד גוף הממון הוא הדין דקנים בגוף המלוה אע"פ שיש לדחות התם עבירה נעשית בגוף הממון יותר מכאן דכאן עיקר עבירה בשטר כדאמרינן התם משעת כתיבה עבד ליה שומא ולכך לא קנסו אלא בשטר ומיהו רבנן נראה דודאי לא קנסו כלל ומשמע לכאורה דגבי לרבנן בשטר קרן אפילו ממשעבדי ור"מ נמי לא פליג אלא משום דקנים ותימה דאמאי אין העדים פסולים כיון שעוברים על לא תשימון (שמות כג) אע"פ שאין מרוחיים יש להם [ט] לפסול מידי דהוה [י] אעבריין אוכל נבלות להכעיס דקי"ל (סנהדרין דף מ:). כאביי דפסול והא דלא חשיב להו בורר (שם דף לב:) ה"נ לא חשיב ליה אלא הוי בכלל מלוה [יא] הבאה ברבית כדמפרש התם [יב] מלוה הבאה ברבית והוא הדין נמי עדים בכלל ואין לפרש כגון שאין רבית מפורש בשטר אלא כתב סתם פלוני חייב לפלוני מנה וכללו הקרן עם הרבית והעדים לא ידעו [ד] דא"כ בסמוך דקאמר ר' יוחנן דמודו רבנן בשטרי חוב המוקדמין גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ה"נ נגזור שמא יגבה רבית בתורת קרן ואין לומר נמי דכיון שהרבית מפורש בשטר אין העדים עוברין על לא תשימון כיון דיודעין העדים דבית דין לא יגבו על ידם רבית ולכך השטר כשר והא דתנן במתני' (לקמן דף עה:) דעדים עוברין היינו כאאין ניכר הרבית בשטר ויודעים עדים שיש בו רבית דהא אהאי שטרא גופיי' אמרי' בפרק המניח (ב"ק דף ל:) ובפרק המוכר פירות (ב"מ דף לד: ושם ד"ה וחכמים) דמשעת כתיבה עבד ליה שומא וי"ל דאייבי הכא ברבית דרבנן ולא מיפסלו באיסור דרבנן כיון שאין מרוחיים כלום אע"פ שבעבירה דאורייתא היו נפסלים אי נמי אפי' ברבית דאורייתא יש להכשיר [ז] דשמא לא תשימון לאיגבי במלוה [ח] משמע להו ולא בעדים ולכך כשרים כדאמרינן נמי (לעיל דף ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו אבל קשה הא דשטרי חוב המוקדמים איאך העדים כשרים דמוקמינן לה כר"מ אבל לרבנן גובה מזמן שני ולר"מ נמי היה גובה אי לאו משום דקנים ורבי יוחנן נמי לא קאמר דפסולים לרבנן אלא משום גזירה שמא יגבה מזמן ראשון והלא העדים הללו במתכוין חתמו שקר והקדימו את הזמן' וי"ל כגון שיש עדים שמעידין עליהם שהיו אנוסים מחמת נפשות או כגון שאומרים טעינו בשנת המלך אי נמי (ט) בשיפורא בין מלא בין חסר ולא הזכירו בשטר בכמה בשנת אלא בכמה בחדש:

קונסין אותו ואינו גובה וכו'. [יא] ואע"ג דאמרי' בפ' אע"פ (כתובות דף ט) ס:) הלכה כר"מ בגזירותיו היינו דוקא בגזירותיו ולא בקנסותיו והכא קנס הוא דכה"ג נמי פסקו בהלכות [גדולות] [יב] כרבנן דר"מ במעובדת תחילה ומיניקת תחילה [יג] דאם נשא יולדת לכהונה יכנוס ולא כר"מ דאמר לא יחזיר עולמית [יד] (סוטה דף כו.) דהוי קנסא וראיה מדבעי בהחולץ (יבמות דף נ:) אם אינסבא לכהן (לא) [אי] החמירו לגרש כיון שאינו יכול לחזור ולכנוס דגרושה אסורה לכהן [ד] [וע"ע תוס' זבחים קד. ד"ה א"ר עקיבא] : **אמר אביי לאו היינו דרבי אסי דאמר רבי אסי בו'.** תימה מה ענין דר' אסי לכאן [טו] וי"ל דהכא לא מיבעיא ליה אי גבי ממשעבדי אי לא אלא משום דפשיטא ליה דנאמן לומר פרעתי משום דלא ניתן ליכתב ומיבעיא ליה אי לא גבי ממשעבדי כיון דאין השטר מועיל אלא ע"פ הודאתו או דילמא גבי ועל זה בא אביי להביא מדרבי אסי דכי היכי דמודה בשטר מהניא הודאתו לגבות ממשעבדי אע"פ שאם היה אומר מזויף הוא היה צריך קיום ה"נ הכא גבי פרדיסא ולא שייך כאן לגרום אין צריך לקיימו אלא גרסי' לאו היינו דרבי אסי דאמר ר' אסי מודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משועבדים ולפי זה כשמקשה על רבא מהתיא דלשבח קרקעות בלא רבא היה יכול להקשות מיד לר"ע מ"ש הכא דנאמן לומר פרעתי ובגמלאת שאינו שלו אינו נאמן כל זמן ששטר מכר בידו אלא עד לבסוף ומקשה על רבא מגבייתא משעבדי השני בפירוש [ט] בברייתא:

יזיף

מוסרת הגהות הב"ח

(א) גמ' פרדיסא לתגייה לעשר שנים אלמא תנא: (ב) תוס' ד"ה שטר וכו' אי נמי בעיבורא בין מלא:

מוסף רש"י

איה ליה זכיה מדרבנן. הואיל ואין לו יד לזכות לעצמו ממון שנותנין לו תקנו חכמים שיהא אחר זוכה ומקבל לצורכו דזכין לו שלא בפניו (רשב"ם ב"ב קנו:). **שטר שכתוב בו רבית.** שכתוב בו שלוה ברבית (ב"ק ל:) פלוני לוה מפלוני מנה במתים עד זמן פלוני (רשב"ם ב"ב נד:). **שטרי חוב המוקדמין פסולין.** לפי שלא לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוה מזמן שבשטר, ושלא כדין הוא שהרי קדמה מכירה להלואה ובשטר מעיד שהלואה קדמה לפיכך קנסוהו מלגבות בו ולא יטרוף לפילו מזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים (ר"ה ב.) וקנסינן היתרא אטו איסורא ופסול לפילו מזמן שני (סנהדרין לב.) אי נמי שנכתב השטר באחד בניסן וכן כתוב בו באחד בניסן לוה פלוני מפלוני והוא לא לוה ממנו כלום עד ט"ו בניסן, גם זה מוקדם ופסול, שאין לו לטרוף אלא מזמן ההלואה ואילך, ולא כאביי דאמר (לעיל יג.) עדיו בתמוניו זכין לו (רשב"ם ב"ב קנו:) ומיהו אם ההלואה היתה באחד בניסן בפני עדים וקנו מידו להשתעבד נכסי לוה למלוה ולא כתבו את השטר עד ט"ו בניסן וכתבו בו באחד בניסן, כי האי מוקדם כשר (שם ע"פ ב"ב קעב.). **והמאוחרין.** שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב כאן, כשרין. דמעלייתא היא דהא מחזי ליה דשעבודא עד השתא (סנהדרין לב.) שכתבו באחד בניסן וכתבו בתוך השטר באחד באייר, וכל שכן אם לוה בניסן ולא נכתב עד אייר, דכשר, שהרי מחל לו שעבוד של חדש שעבר (רשב"ם ב"ב קעא:).

רבינו חננאל

ר' יוסי אומר גוי שלוה מעות מישראל ברבית, בין כך ובין כך גובה את הקרן וגובה את הרבית. לאו היינו דרב אסי דאמר

קבו א מיי' פ"ד מהל' זכייה ומתנה הלכה ח טוש"ע ח"מ סי' רמג סעי' יח:

ב [מיי' שם הל' ו טוש"ע חו"מ סי' רמ סעי' יח]:

קבז ג ד ה מיי' פ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ו סמג לאוין קלג טוש"ע י"ד סי' קעא:

קבח ו מיי' שם פ"ד הל' ו ועי' ממשנה למלך סמג לאוין קלו טוש"ע ח"מ סי' נב סעי' ה וטוש"ע י"ד סי' קפא סעי' יא:

קבט ז ח מיי' פכ"ג שם הל' ה סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מג סעי' ז:

ט [מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף יב]:

קל י כ מיי' פ"י מהל' מכירה הל' ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' ריח סעי' ז:

קלא ל מיי' פכ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ח סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' לט סעי' ו וסי' קז סעיף ה וסעי' ב:

מוסף תוספות

א. לו דין שטר [ואינו]. תוס' הרא"ש. ב. בשטר זביני דפרדסא דלא ניתן ליכתב. תוס' הרא"ש. ג. לאו מכח השטר גבי, אלא. תוס' הרא"ש. ד. המעות, ומכח השטר לא היה מתחייב אם היה אומר פרעתי. תוס' הרא"ש. ה. להפסיד החוב לגמרי. תוס' ב"ק ל: ד"ה שטר. ו. דמשמע דאין גובה כלל. תוס' ב"ק ל: ד"ה שטר. ז. היו סבורים שהיה הכל קרן ואח"כ נודע שהיה בו רבית. תוס' ב"מ לד: ד"ה וחכמים. ע"פ עדים אחרים. תוס' הרא"ש. ח. עדים. תוס' הרא"ש. ט. ולזה וערב. תוס' ב"מ לד: ד"ה וחכמים. י. [ז]פסולים הן. תוס' ב"מ סס. יא. ואומר ר"י דהלכה כרבנן. תוס' ב"מ סס. יב. בהלכות גיטין. תוס' הרא"ש. יג. לא ישא. תוס' הרא"ש. יד. ש"מ דישראל שרי לחזור ולכנוס. תוס' הרא"ש. טו. דהתם טעמא דרב אסי משום דקיום שטרות דרבנן, ואע"פ שהיה יכול לומר מזויף הוא מדרבנן כיון שהודה בו שהוא שטר כשר שוב אינו נאמן לפסלו ולומר שהוא פרוע, והרי הוא לגבי משעבדי בכחו כשהודו בו ג"כ הלקוחות שאינו מזוייף דליכא למיחש לקנוניא דלוה, אבל הכא בשטר מכר זה אין לנו דבר מכל זה אלא ענין אחר הוא לגמרי, שהשטר מקויים בב"ד אלא שנתבטל כחו לענין המכר, וקא מיבעיא לן אם נתבטל כחו לענין האחרות או לא. ריטב"א [ועי' מהרש"ל].